

MAGYAR NYELV

KÖZÉRDEKŰ FOLYÓIRAT

XVIII. KÖTET.

1922 SZEPT.-OKT.

7—8. SZÁM.

Mosony.

Mosony város neve mind a mai napig nincsen kielégítőleg megmagyarázva. HUNFALVY PÁL a nevet a kfn. *Misenburg* (olv. *Miszenburk*) „elváltozásának“ tartotta (l. Magyarország ethn. 354). Mosonyt ugyanis, melynek mai német neve *Wieselburg*, a kfn. korszakban az emlékek egy része *Misenburg* (vö. Nibel. En.: „ze *Misenburc* der *rechen* da sciften sie sich an“, ed. PIPER, 1378, l. még HUNFALVY, i. m. 296; alakv.: *Misenburch*, *Mesenburg*, l. OESTERLEY, Wb.; 1271-ből: *Civitas Mysenburch*, l. CSÁNKI III, 675), az emlékek másik része *Miesiginburch* (l. PERTZ, MG. SS, XX, 813: *Annales Altah. maiores* a. 1063) néven említi. Sem a *Misenburgban* levő *Misen*-ből (olv. *Miszen*), sem pedig a *Miesiginburch Miesigin* szavából (olv. *Mieszigin*) a mélyhangú magy. *Mosony*, ó-magy. *Musun* meg nem fejthető. Mi a fenti német nevek-ből a magyarban magashangú alakot várnánk.

Ez ellenvetésemet HUNFALVY magyarázata ellen már egyszer közöltem s ugyanakkor megpróbáltam a mi helynevünket kielégítőbben megmagyarázni. Cikkemben (l. Századok XL, 273) azt vitattam, hogy *Musun* > *Moson* > *Mosony* nevünk germán eredetű név, a mely jöhetett akár szláv közvetítéssel is hozzánk. Ma e magyarázatomat hibásnak tartom s helyette az alábbiakban — úgy hiszem — elfogadhatóbbat nyújtok.

Felnémet nyelvjárásokban, így a svábben és a bajorban a *moos* ‚moh‘ szó ‚lapos hely, sárrét, -ingovány‘ jelentésű is; a kfn.-ben és az ófn.-ben meg a *mos* (rövid *o*-val) úgyszólván kizárólag ezt jelenti. Innen van aztán, hogy bajor nyelvi és bajor nyelvi hatás alatt álló területen az ófn., kfn. *mos* szóval a IX—X. században sok földrajzi név alakul. Így KOCEL, IX. századi pannóniai szláv fejedelem fővárosát az emlékek egy része „*Urbs Paludarum*“ -nak (l. *Annal. Fuld.* 896. évnél MHK. 318), más része pedig *Mosafurc*-nak (vö. *Conv. Bag.* MHK. 312), azaz ‚Sárvár‘-nak nevezi. — Bajor területen különben földrajzi névként magáraállva is előfordul a *Moos*. Münchentől északra az Isar-, illetőleg az Amper-folyó két oldalán elterülő lápot *Moos*-nak hívják, még pedig az egyik a *Dachauer-Moos*, a másik a *Freisinger- v. Erdinger-Moos* (l. SCHMELLER II, 634). SCHMELLER idéz *Donau-Moos* lápot is, a melyről egyelőre nem tudom eldönteni, hogy a bajor nyelvi terület mely pontján van.

Az *Erdinger-Moos* területen van egy község, melynek neve *Moosen*. Ennek a községnek a nevére 1107 óta vannak adataink (l. OESTERLEY, Wb.). *Mosen* nevű hely volt Stájerországban is, egy ilyen falut ugyanis említ egy 1140-ből való stájeri oklevél (l. ZAHN, *Urbuch* I). Ez úfn. *Moosen*, kfn. *Mosen* (rövid *o*-val) helynevek a

moos, kfn. *mos*, 'sárrét, láp, ingovány' jelentésű szó származékai s alakítási szempontból többes dativusok. A legtöbb német *-en* végű helynév, ugyanígy eredetileg többes dativus (l. erről PAUL, DGram II, 160). A mennyiben már most a fentemlített községek ugyan e néven a IX—X. században is megvoltak, hangalakjuk csakis *Mosun ∞ *Moson ∞ *Musun (l. BRAUNE, Alt. Gr. 193 § a. 6; SCHATZ, Altbair. Gr. 5., 97. d., 110. f. §§.) lehetett.

Mosony városának az ó-magyarban *Musun* volt a neve; ebből akkor, mikor a tőszótagbéli *u*-ból *o* lett nyelvünkben, a mi a XIV. sz. folyamán ment végbe, alakult a későbbi *Moson*, ma *Mosony*. A *Musun* alak sűrűn előfordul krónikáinkban, okleveleinkben (vö. ANON. 57. § ultra lutum *musun* | KÉZAI ed. FLOR. 83 versus *Musun* | KépKr. ed. FLOR. 165 ad portas *Musun*, uo. 188 de *Musun* et Poson, stb. l. Dubn.Kr. ed. FLOR. 64, 70, CSÁNKI III, 675, KOVÁCS Ind. stb.), Ez ó-magy. *Musun* a IX—X. sz. határán történt átvétel egy ó-bajor *Musun ∞ *Mosun névből. Feltevésem szerint a mai Mosonynak ekkori ó-bajor nyelvi neve *Musun ∞ *Mosun volt, a melynek a mai bajorban *Moosen* a megfelelője. Az elnevezés a helyre jellemző, a Lajta = magy.. Sár itt ömlik a Kis-Dunába, alkotván régen lápos, ingoványos területet. A hely rég lakott hely is, mert már a Kr. u. II—III. században is község volt itt, neve ekkor Φλέξον, *Ad flexum* (l. MILLER K., Itineraria Romana).

A IX—X. század határánál későbbi az átvétel a következő okokból nem lehet:

a) A germán *s* az ófn. korszakban az ó-bajorban *š*-hez hasonló hang, a mely az ófn. korszak vége felé újból *s*-szé (később hangzóközi helyzetben zöngés hanggá: *z*-vé) lesz. Ez *š*-hez hasonló ejtés miatt van az ó-magy. *Musun*-ban *s* hang az ó-baj. *Musun- ∞ *Mosun-beli *s* helyén (l. ez *š*-ről l. BRAUNE, Alth. Gr. 168 §., SCHATZ, Altb. Gr. 82. lp.).

b) A többes dativus a kései ófn.-ben (X. sz. második, XI. sz. első fele) a *mos* szónál már *-en*, míg régebben *-on* ∞ *-un* (l. BRAUNE, Alth. Gr. 193. § a. 6, SCHATZ, Altb. Gr. 5., 97. d., 110. f.). — Egy kései ófn. *Mosen*-ből a magyarban nem válna *Musun;

c) A Nibelung-ének és az Altaichi Évkönyvek tanúsága szerint (l. feljebb) a X. sz. második felében bizonyosan, a XI. sz. első felében azonban kétségtelenül Mosonynak német neve már *Miesiginburch* (a *miesig* 'mohos; ingoványos' + *burg* 'vár' szavakból), *Misenburg* (a *mies* 'moh; ingovány' + *burg* 'vár' szavakból) volt, ebből pedig a magyarban nem válhatott *Musun* > *Moson*.

Mindent összefoglalva azt bizonyítottuk, hogy *Moson* > ó-magy. *Musun* a IX—X. század határán történt ó-bajor (tehát német) nyelvi átvétel a városnak akkori ó-bajor nyelvi *Musun ∞ *Mosun nevéből. A város e bajor nevét az ófn. korszak vége felé *Miesiginburg*, *Misenburg* váltja fel, a melyet később a mai *Wieselburg* szorít ki. Mindez újabb és újabb nevek kipusztult s újból települő német lakossággal függhetnek össze.

MELICH JÁNOS.